

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Çin - Suudi Arabistan İlişkilerinin Enerji Güvenliği Boyutu

Energy Security Dimension of China–Saudi Arabia Relations

Figen AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
figen.aydin@yeniuyuzyl.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1777-278X

Cilt / Issue: 12(2) 561-591
Geliş Tarihi: 21.07.2024
Kabul Tarihi: 28.01.2025

Atıf: Aydın, F. (2025). Çin - Suudi Arabistan ilişkilerinin enerji güvenliği boyutu. *Tesam Akademi Dergisi*, 12(2), 561-591. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1519748>

Öz

Muhtelif ekonomi politikalarının hayata geçirilmesi ve sanayinin gelişmesi Çin'in enerji talebini yıllar içerisinde artırmıştır. Orta Doğu'dan yapılan enerji ithalatının bölgesel-küresel çatışma ve savaşlar nedeniyle kesintiye uğraması ve Çin'in enerji ile rejim arasında kurduğu bağ, enerji güvenliği üzerine politikalar üretilmesini gerektirmiştir. Enerji güvenliği politikaları zamanla, Çin'in nüfuzunu ve bölgesel iş birliklerini artırmıştır. Çin artan enerji alımları ile dünyanın en büyük enerji ithalatçısı olmuştur. Suudi Arabistan ise enerji kaynakları ile dünyanın en büyük enerji üreticilerinden biri kabul edilmiştir. Çalışmada Çin'in enerji güvenliğinde öncelik olarak gördüğü Suudi Arabistan ile olan enerji politikaları bölgesel bağlamda incelenmektedir. Enerji güvenliği kavramını odağa alarak iki ülke arası ilişkiler aktarılmaktadır. Böylece Çin'in enerji merkezli ekonomi-politiği Suudi Arabistan özelinde detaylandırılmaktadır. Ayrıca Çin'in Suudi Arabistan ortaklığı ile Orta Doğu'da genişleyen siyasi-ekonomik nüfuzu değerlendirilmektedir. Orta Doğu'nun en büyük paydaşı ABD ile Çin'in nüfuz çekişmesine dair gelecek senaryoları kurulmaktadır. Neticede Çin'in enerji güvenliğini Suudi Arabistan ile sağladığı ve Orta Doğu'da ABD ile bir nüfuz politikası yarışında olduğu ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Suudi Arabistan, Enerji Güvenliği, Orta Doğu, ABD

Abstract

The implementation of various economic policies and the development of industry have increased China's energy demand over the years. The interruption of energy imports from the Middle East due to regional and global conflicts and wars and the connection China has established between energy and the regime have necessitated the development of policies on

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

energy security. China, one of the world's largest energy importers, has become Saudi Arabia's largest energy exporter today. The study examines China's energy policies with Saudi Arabia, which it sees as a priority in energy security, in a regional context. The relations between the two countries are mutually examined by focusing on the concept of energy security. China's expanding political influence in the Middle East with its partnership with Saudi Arabia is evaluated. Future scenarios are established regarding the power struggle between China and the USA, the largest stakeholder in the Middle East. As a result, it is revealed that China ensures its energy security with Saudi Arabia and is in a race for influence with the US in the Middle East.

Key Words: China, Saudi Arabia, Energy Security, Middle East, USA

Extended Abstract

The concept of energy security, which is accepted as accessing energy resources in the desired amount, in the shortest time and at an affordable price, is one of the global problems of the last fifty years. Energy security, the importance of which was brought to focus with the Oil Crisis in 1973, is being addressed with an interdisciplinary approach by states, and each country comes to the forefront as a producer, consumer or transit country. Energy security, which points to the multi-stage and global problem of energy, triggers global-regional competition and geopolitical conflicts.

China is the second largest economy in the world with its large population and advanced industry. China, which has to continuously increase its energy imports due to the inability of energy production to meet consumption, interprets energy security as a national security risk. It has established long-term cooperation with energy-producing countries in order to ensure energy security, which is given priority. Ensuring the continuity of the partnerships established with Saudi Arabia, one of the largest energy producing countries in the Middle East and the world, is considered important for China's energy security. On the other hand, the fact that cooperation is made with the country that is the largest in terms of economy and the most influential in terms of influence in the region explains the mentality of Chinese economic-political relations.

It is possible to say that win-win strategies have gained importance in the evaluation of Saudi Arabia-China relations in terms of energy security and regional relations. The relations between the two countries, which

can be expressed as a whole of mutual relations, reveal positive results such as the advantage of expanding its footprint in the Middle East, ensuring energy security, expanding its logistics network, and spreading its soft power to the region by integrating into regional relations. For Saudi Arabia, it can aim to cooperate with the second largest economy in the world after the USA, to guarantee energy exports, to get closer to Asian countries and, as a possibility, to create an alternative to the USA in Middle East security and defense industry.

However, the fact that China does not have a militarized target in the Middle East indicates that the Saudi Arabia partnership will be developed in terms of energy security and increasing the range of trade. China's spending of diplomatic resources in regional relations in the Middle East in recent years can be interpreted as measures taken to prevent energy security from being jeopardized in the political-military security vortexes of the Middle East. This situation may enable the US to shift its ability to be the security guarantor of the Middle East to China as a mediator guarantor in the long term.

However, it does not seem possible for it to replace the US, that is, to assume the role of a security guarantor and to become a partner in the defense industry in the medium term. In this situation, which is contrary to Chinese foreign policy dynamics, it is understood that China has no strategic motivation for its military presence in the Middle East. China, and its oldest ally and security guarantor, the US. Therefore, it can be said that the limiting factor of the Saudi Arabia-China partnership from these perspectives is the US's military presence in the Middle East. The China partnership does not produce an alternative to Saudi Arabia and the Middle East regional relations against the US and the West.

The increase in the investment needs of the Middle East, the destruction of cities due to regional crises and civil wars are compatible with China's strategies to diversify the investments of the Belt and Road Project. The second reason can be expressed as expanding regional influence in the medium and near term and weakening the influence of the USA in the Middle East. The relationship with the country with the largest economy and influence in the Middle East is basically shaped around energy supply and regional dynamics. However, it should not be overlooked at this point that there are different dynamics that develop and limit relations with Saudi Arabia. It has been determined that the main reason for the formation of regional relations, where economic-

energy and political concerns are dominant, is energy security. This goal serves China's global cooperation in the long term, while deepening its relations with major and middle powers with regional influence in the medium term. In the Middle East, cooperation and diplomacy are seen as essential for the development of economic and regional relations in the medium and long term

Giriş

Genel anlamıyla enerjiye sürekli, yeterli miktarda, uygun fiyatlı ve güvenli şekilde ulaşım olarak kabul edilen enerji güvenliği, anlamına dair tek bir yaklaşımın bulunmadığı belirsiz bir kavramdır. Ekonomik, siyasi, güvenlik pek çok konu ile irtibat halindedir. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi ile gündeme gelen kavram, sanayinin gelişmesinin ve ülkelerin ekonomik olarak yükselmesinin bir neticesidir. Petrol Krizi, enerjiye bağımlı hale gelen ekonomiler için enerji güvenliğinin temin edilmesinin ulusal güvenlik konusu olduğunu göstermiştir.

Petrol ve doğalgaz başta olmak üzere dünya enerji ithalatında üst sıralarda bulunan Çin, dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahiptir. Ekonominin devamlılığı için enerji ithalatını sağlamak zorundadır. Ekonominin devamlılığının yanı sıra enerji ve rejim arasında bağlantı kurmakta ve enerjinin, rejimin teminatı olduğunu değerlendirmektedir. Bu durum enerjinin çeşitli arz noktalarından güvenli rotalarla temin edilmesini; böylece enerji güvenliğinin mutlak surette sağlanmasını gerektirmektedir.

Suudi Arabistan, OPEC ülkeleri ve Orta Doğu bölgesi dâhil tüm dünyanın en büyük enerji üreticilerinden biri olmakla birlikte, Çin'in en çok enerji ithal ettiği ülkedir. Çin-Suudi Arabistan ortaklığının katlanarak arttığı yıllar içerisinde ticaret, daha çok enerji üzerinden sürdürülmektedir. Enerji güvenliğine bağımlı bir rejime ve bağımlılığın yarattığı kırılgan bir ekonomiye sahip olan Çin, enerji güvenliği risklerini Suudi Arabistan ortaklığı ile bertaraf etmek istemektedir. Siyasi, güvenlik, bölgesel ve küresel hedeflerine ulaşmak için Suudi Arabistan ortaklığını genişletmektedir. Enerji ticaretinde en büyük paya sahip olan Suudi Arabistan, jeopolitik konumu ve bölgesel nüfuz konularında da Çin'in önemli ortaklarından biridir. Diğer yandan Çin ortaklığı sayesinde değişken enerji fiyatlarına karşı korunaklı ve sürekli bir ekonomik kazanç elde etmektedir. Asyalı en büyük ülkelerden biriyle diplomatik ilişkilerini sürdürmesi, ABD ile olan ilişkilerinde Çin'i denge unsuru olarak gösterebilmesini sağlamaktadır. Bu açılardan Çin-Suudi Arabistan ilişkilerinin karşılıklı bir bütünlük ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada ilk olarak enerji güvenliği kavramının detayları alınan uluslararası önlemler doğrultusunda aktarılmaktadır. Aynı başlıkta enerji güvenliği kavramının Çin için ne ifade ettiği değerlendirilmektedir. Küresel enerji arz ve talebini şekillendirmede büyük bir role sahip olan Çin için enerji arzının güvence altına alınmasının, ulusal bir güvenlik

meselesi olduğu tespit edilmektedir. Bir sonraki başlıkta Çin'in Suudi Arabistan ile olan enerji iş birlikleri ve böylece genişletilen Orta Doğu politikaları açıklanmaktadır. Çin'in enerji merkezli ekonomi-politiğinin Suudi Arabistan özelinde incelendiği çalışmada, Orta Doğu'da Çin nüfuzunun artırılmaya; ABD'nin etkisinin zayıflatılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışma, güncel bölgesel çatışma ve dinamikleri değerlendirerek iki ülke arasındaki enerji güvenliği ilişkisine odaklanmaktadır. Bu açıdan Çin-Suudi Arabistan ilişkilerinin enerji güvenliği kavramı çerçevesinde incelenmesi literatüre sunulan en büyük katkıdır. Çalışmanın güncelliği iki ülkenin enerji ticaretine dair sayısal değerlerin eklenmesiyle güçlendirilmektedir. Arz yönüyle Suudi Arabistan'a; talep yönüyle Çin'e dikkat veren çalışma, ülkeleri karşılıklı ilişkiler bütünü olarak sunmaktadır. Enerji tüketicisi Çin'in, Suudi Arabistan ortaklığı ile enerji güvenliğini sağladığı ve Orta Doğu'da bölgesel bir nüfuz genişlemesi hedeflediği belirlenmektedir. Öte yandan Suudi Arabistan'a enerji üreticisi yönüyle odaklanarak, Çin'in en büyük enerji ihracatçısı olmanın faydaları ekonomik ve siyasi bir düzlemde aktarılmaktadır. Nitekim çalışma enerji güvenliği konusunu merkeze alarak siyasi, ekonomik ve güvenlik konularında iki ülkenin bakış açısını değerlendirmektedir. Bu durum enerji konusunda arz ya da talep yönlü dinamiklere odaklanarak tek taraflı bakış açısına sahip çalışmaların aşılması bakımından literatüre sunulacak kıymetli bir katkıdır.

Küresel ekonominin sürdürülebilirliği ile yakından ilişkili olan Çin ekonomisinin teminatının enerji güvenliği olduğu anlaşılmaktadır. Çin'in enerji güvenliğini sağlayabilmesi, küresel enerji güvenliğini desteklemektedir. Bu nedenle Çin'in enerji arzı sağlayıcı ülkelere yönelik enerji diplomasisi genişlemektedir. Suudi Arabistan'ın sağladığı enerji arzı, bölgesel ilişkilerin derinleşmesine ve küresel hedeflerin belirlenmesine katkı sunmaktadır.

Enerji Güvenliği Kavramı ve Çin İçin Anlamı

Enerji güvenliği kavramı ekonomik, siyasi, teknik, sosyal vb. konularda kullanılan, anlamı kesinleşmemiş bir kavramdır. Birden çok anlamı bulunan kavram, devletler açısından zamana, coğrafyaya ve şartlara göre yorumlanabilmektedir. Tanımına dair tek bir yaklaşımın bulunmadığı kavram, genel anlamıyla; bir ülkenin enerjiye, uygun fiyatlı, yeterli miktarda ve istenen zamanda ulaşabilmesi olarak ifade edilmektedir (Gitelman vd., 2023, s. 2-5).

Uluslararası Enerji Ajansı ve Birleşmiş Milletler, 1973'te yaşanan petrol krizi ile kullanılabilirliği artan enerji güvenliği kavramını, benzer şekilde tanımlamaktadır. Buna göre, enerji güvenliği enerji kaynaklarının, uygun fiyata ve kesintisiz olarak kullanılabilirliği olarak ifade edilmektedir (Gitelman vd., 2023, s. 5).¹ Asya-Pasifik Enerji Araştırma Merkezi ise “fiyatlardan etkilenmeyecek olan ülke ekonomisinin, arzın sürdürülebilir ve kullanılabilirliğini garanti edebilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır (Asia Pacific Energy, 2007). Başka bir açıdan, enerji konusunda ülkenin milli güvenliğine yönelik tüm olası tehditlerden ekonominin ve nüfusun korunabilmesidir. Enerji güvenliğinin sağlanabilmesi küreselleşme, refah seviyesi ve istikrarlı kalkınmanın bir neticesidir (Matsui and Kryukova, 2021, s. 1).

Terimi ilk kullanan yazar olduğu kabul edilen Çek-Kanadalı bilim insanı Vaclav Smil², enerji kaynakları ve savaşlar arasında bağlantı kurmaktadır. Smil'e göre, enerji arzı, uluslararası-bölgesel çatışmaları tetiklemektedir. Kore ve Vietnam savaşlarında, Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalinde ve Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez savaşlarında enerjinin temel rolü olduğunu beyan etmektedir. 20. yüzyılda özellikle Afrika kıtası ve güney yarım kürede yaşanan sınır ötesi ve iç savaşlar dâhil, hemen hemen savaşların tamamının enerji nedeniyle yaşandığını iddia etmektedir (Smil, 2004, s. 363-368).

Smil'in iddia ettiği gibi, 20.yüzyılın ortasında İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle kimi ülkeler iktisadi mucize olarak hızlı bir ekonomik büyüme evresi geçirmiştir. Hızlı büyüme petrol talebinin artmasına; bu durum, petrol arzının ucuzlamasına neden olmuştur. Petrol tüketiminin hızla artmasıyla, petrol arzı sağlayan ülkeler istikrarlı ve adil fiyatlandırma amacıyla 1960 yılında OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries/Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) iş birliğini kurmuştur. OPEC, petrol politikalarında eşgüdüm yaratmayı ve daimî petrol tedariki sağlamayı hedeflemiştir (OPEC: Brief History).

1973 yılında yaşanan Arap-İsrail Savaşında, Arap ülkeleri ABD'nin İsrail'i desteklemesini engellemek için petrolü araçsallaştırarak ambargo uygulamıştır. Bu durum tüm dünyada bir petrol krizi sürecini başlatmıştır (Issawi, 1978, s. 3-5). Siyasi çatışma ve savaşların yaşandığı

1 Uluslararası Enerji Ajansı'nın geniş tanımı, International Energy Agency. <https://www.iea.org/topics/energy-security>

2 Smil, “Energy Transitions: History, Requirements, Prospects” eserinde büyük ekonomilerin sanayi başta olmak üzere, enerji kullanım alanlarıyla ilgili kapsamlı bilgiler sunmaktadır.

Orta Doğu'nun, petrole ambargo uygulaması, petrol arzının azalmasına, sanayinin yavaşlayarak durmasına neden olmuştur. Artan petrol fiyatları 1974'te dört katına, 1980'li yılların ortalarında ise neredeyse on iki katına çıkmıştır. Yaşanan kriz, enerji arzının çeşitlendirilmesi, enerjinin kullanımı ve güvenliği konularında dönüm noktası olmuştur (Schumacher, 1985).

Uluslararası enerji piyasalarını ve küresel ekonomiyi sarsan petrol krizi enerji arzına yaklaşımı değiştirmiştir. Krizin yarattığı enerjiye ulaşamama kaygısı, ülkeler için ekonomik ve toplumsal anlamda ulusal güvenlik problemi teşkil etmeye başlamıştır. Bu nedenle enerji güvenliğini sağlama girişimlerinin, petrol kriziyle başladığına inanılmaktadır. Enerji kaynaklarına stratejik erişim, enerji güvenliğinin sağlanmasını önkoşul olarak sunmuştur. Enerji güvenliğini sağlamanın ve petrole ulaşımın diğer yolu olarak kaynak çeşitlendirmesine gidilmiş ve farklı kıta-bölgelerde petrol üretimi artmaya başlamıştır. Petrol krizinin yarattığı enerji güvenliği kaygısı ve OPEC'in küresel ekonomi üzerindeki etkisi uzun yıllar devam etmiştir (The Federal Reserve, 1994, s. 1). Neticede enerji güvenliğinin, ulusal güvenlik konularından biri olduğu anlaşılmıştır. Enerji güvenliğini tehdit eden riskler dış faktörlerle ilişkilendirilebilir ve enerji güvenliği, devletle birlikte ekonominin, toplumun refah seviyesini karakterize etmektedir (Gitelman vd., 2023, s. 5).

Petrol krizi enerji güvenliğini, jeopolitik ve küresel ekonomik piyasalar gibi büyük ölçekli ve uzun vadede etkisi görülebilen dinamiklere odaklanmıştır (Cox, 2014, s. 3). Enerji güvenliğini sağlamak üzere uluslararası tedbirler ve kararlar alınmaya başlanmıştır. Uluslararası Enerji Ajansı'nın kurulması, stratejik bir adım olmuştur. Enerji verimliliğinin artırılması adına sektörlerde girişimler başlatılmıştır. Konsorsiyumlar kurulmuş, rezervler değerlendirilmiş ve modeller geliştirilmiştir (Gitelman vd., 2023, s. 4). Asya-Pasifik Enerji Araştırma Merkezi'nin geliştirdiği enerji güvenliği modeli, dört prensibe dayandırılmış ve kapsamlı bir tutum ortaya koymuştur (Asia Pacific Energy, 2007). 4A ismi verilen model, enerji güvenliğinin sağlanabilmesi için devletlere enerji kaynağıyla ilgili temel dinamikleri sunmaktadır. Buna göre enerji güvenliğinin sağlanabilmesi için enerjinin ilk dinamiği kullanılabilir olmasıdır. Enerji kaynaklarının yeterli olmasını açıklamaktadır. İkinci dinamik, uygun fiyattır. Enerjinin mümkün mertebe düşük fiyatla alınmasını belirtmektedir. Üçüncüsü, enerjinin erişilebilir olmasıdır. Her ne kadar düşük fiyatla ilişkilendirilse dâhi, tüketiciye enerji arzı sağlayabilmeyi ve geçerli bir altyapının olmasını açıklamaktadır. Son dinamik ise enerjinin kabul edilebilirliğini ifade etmektedir. Enerjinin çevre kirliliğine ve

doğanın tahrip edilmesine neden olmamasını göstermektedir (Jones and Dodds, 2017, s. 23).

Petrol krizi, enerji güvenliğinin sağlanması gerektiğini gösterdiği gibi enerji arzını sağlayan-enerji talebi olan ülkeleri ve risklerini ortaya koymuştur. Öncelikle enerjiye güvenli ulaşımın sağlanmasında engel teşkil eden risk faktörleri sıralanmıştır. Politik ve ekonomik gerekçelerle enerji kaynaklarına ambargo uygulanması; enerji arzının sağlanmasında yabancı ülkelerin olası kasıtlı eylemlerinin olması; eskiyen altyapı ve iklimsel etkiler enerji güvenliğinin sağlanmasında temel etkisi olan faktörler olarak belirlenmiştir. Enerji güvenliğini sağlama gereken ülkeler ise üç grupta değerlendirilmiştir. İlk grup, enerji arzı sağlayan ülkelerdir. Enerji endüstrisinde güvenliğin sağlanması için enerji talebinin sürekli olmasını istemektedirler. İkinci grup ithalatçı ülkelerdir. Enerji kaynaklarının kesilmemesi için stratejik ilişkiler kurmak ve kaynaklarında çeşitlendirmeye gitmek zorundadırlar. Son grup ülkeler, enerji taşımacılığının sağlanabilmesi için kendi topraklarından geçmesinden ticari olarak fayda sağlayan transit ülkelerdir (Gitelman vd., 2023, s. 7).

Küresel enerji ithalatında ilk sıralarda bulunan Çin, 1978’de başlatılan dışa açılma politikası sonrası ekonomi ilişkilerini değiştirmiş ve serbest piyasa prensiplerini kabul etmiştir. Serbest piyasaya geçişle gelen yabancı yatırımın kabulü, Çin’de pozitif yönde bir ekonomik devrim yaşanmasını sağlamıştır. Piyasa ekonomisinin benimsenmesiyle Çin, Batılı ülkelerin finansal kurumlarına katılmıştır. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması’na 1986’da ilk üyelik başvurusunu yapmıştır. Uluslararası Para Fonu’na 1989’da, Dünya Ticaret Örgütü’ne ise 2001’de üye olmuştur (Aydın, 2022, s. 122).

Çin, 1997 Asya ekonomik krizi ve 2008 mali krizine rağmen otoriter komünist parti rejiminin sunduğu katkılarla hızlı bir ekonomik büyüme evresi yakalamıştır (Fukuyama, 2018, s. 371). Ekonomik büyümede sürekliliği sağlayarak, Dünya Bankasının 2011 yılı verilerine göre ABD’den sonra, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmayı başarmıştır. Bugün yaklaşık bir buçuk milyarlık nüfusa sahip olan ülke, komünist parti rejimiyle yönetilmekte ve jeopolitik olarak Asya kıtasının en doğu ucunda, küresel Batılı pazarlara uzak bir merkezde konumlanmaktadır.

Hızlı ekonomik büyüme, enerji kaynaklarına erişimin sorunsuz olmasını gerektirmiştir. Sanayinin büyümesi, enerjiye ulaşım konusunda ihracatçı ülke konumundan ithalatçı ülke konumuna geçilmesini gerektirmiştir (Ren, 2014, s. 267). Zamanla Çin ekonomisinin en önemli kaynağı

enerji olmuştur. Enerji, içerde kalkınmayı sürdürmenin ve dışarıda genişlemenin/gelişmenin temeli niteliğini almıştır. Çin'in ekonomik büyümesi, enerjiye en güvenli yoldan mutlak ulaşımın sağlanmasını zorunlu kılmıştır.

Çin, yerli enerji üretiminin talebi karşılayamaması sonucunda enerji ithalatına bağımlı hale gelmiştir. 2008'de ithal enerjiye olan bağımlılık %50'ye ulaşmıştır. 2017'ye gelindiğinde ise ithal enerji kaynaklarında dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olmuştur. 2021'de petrolde %70'e varan ithal enerji bağımlılığı, doğalgazda %40'a yükselerek ülkenin enerji güvenliğinde tehlikeli boyutlara gelmiştir (Lelyveld, 2021). Enerjide dışa bağımlılığın bir sonucu olarak, deniz yoluyla enerji ithalatını sağlamak, coğrafi zorlukların üstesinden gelinmesini gerektirmiştir. Çin, Güneydoğu Asya'da bulunan Malakka Boğazı'nı enerji temini için kullanmaktadır. Fakat boğaz, sıkışıklığa neden olmanın yanı sıra enerji kaynaklarını savunmasız hâle getirmektedir (Aydın, 2022, s. 158). Petrol ithalatının neredeyse %80'i Malakka Boğazı'ndan geçirildiği için güzergâh, kritik bir geçiş noktası haline gelmiştir. Çin'in enerji temininde farklı güzergâhlar kullanmasındaki avantaj ve dezavantajlar "Malakka İkilemi" olarak isimlendirilmiştir. Enerji bağımlılığında Malakka ikileminin yanı sıra Orta Doğu ve Avrupa'ya ulaşan deniz güzergâhları zorluklar içermektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika rotası, Çin'in enerji ithalatında en büyük paya sahiplerdir. Bölgenin çatışma ve iç savaflara sahne olması, enerji güvenliğini riske atmaktadır. Süveyş Kanalı, Hürmüz ve Bab-El Mendab Boğazlarından geçmek zorunda kalan Çin'in enerji ithalatı rotası, Çin ordusunun araştırma akademisi tarafından "uzak okyanus yaşam çizgisi" olarak kabul edilmektedir (U.S.-China Economic, 2022, s. 244).

Deniz yollarının kırılğanlıklarını aşarak enerji güvenliğini temin etmek, Çin'in enerji diplomasisine odaklanmasını gerektirmiştir. Ekonominin büyüyerek ithal enerji kaynaklarına olan bağımlılığın artması ve dezavantajların olması, enerji stratejisinde tedarik kanallarının genişletilmesini zorunlu hale getirmiştir. Böylece petrol başta olmak üzere, enerji ithalatı bağımlılığını güvence altına almak amacıyla "ulusal enerji güvenliği" temin edilmeye çalışılmıştır. Enerji güvenliğini temin etmenin başında enerji arzının sağlandığı ülkeleri çeşitlendirmek ve farklı rotaları takip etmek gelmiştir. Ulusal kalkınma stratejisinin ve ulusal enerji güvenliğinin kritik bir başlığı olan enerji diplomasisi, Çin hükümet politikalarının temelini oluşturmuştur (Qinhua, 2007, s. 3-4).

Enerji kaynaklarında çeşitliliğe gidilmesi gerektiği ve enerjiye ulaşımın

kesintiye uğramaması kabulü, küresel sistem içerisinde yaşanan çatışmalar ve iç savaşlar neticesinde doğrulanmıştır. ABD'nin Irak işgali, Afganistan'a müdahale, Kafkaslarda renkli devrimler ile bölgesel çatışma ve savaşlar, enerji ithalatını kesintiye uğratmış ve Çin, enerji güvenliğinin sağlanması zarureti ile karşı karşıya kalmıştır.

Enerji kaynaklarına ulaşımın güvenli-kesintisiz sağlanabilmesi, Çin için enerji güvenliğini ifade etmektedir. Esasen enerji güvenliği, Çin için iki temel anlam teşkil etmektedir. İlk anlam ekonomiktir. Çin için enerjiye kesintisiz, en kısa sürede ve mesafede erişim, kalkınmanın sürekliliğinin sağlanması adına anahtar konumundadır. Ekonominin devamlılığının sağlanması, enerji kaynaklarına sorunsuz ulaşım ile mümkün görünmektedir. Gelişen sanayi ile enerji ithalatı katlanmış ve Çin, Avrupa'dan sonra en büyük ikinci enerji ithalatçısı olmuştur. Neticede enerjiye ulaşım, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin için kalkınmanın sürdürülmesi adına temel şart halini almıştır (Aydın, 2022, s. 124).

Çin için enerji güvenliğinin ikinci temel anlamı ise dünyanın gelişmiş ekonomilerinden farklı bir anlam teşkil etmektedir. Çin Komünist Partisi'nin meşruiyeti, Çin halkı nazarında, ekonomik kalkınma ve gelişmeler vasıtasıyla desteklenmiştir. Bu düşünce ile Çin, enerji güvenliği ve rejim arasında bir bağlantı yaratmaktadır. Otoriter siyasi rejim ile enerji güvenliği arasında kurduğu bağlantının sonucunda, rejim ve enerjinin birbirlerinin teminatı olduğunu öngörmektedir. Devamlılığın esas alındığı öngöründe, komünist parti meşruiyeti ve sürekliliği, enerji güvenliğine doğrudan bağlanmaktadır. Enerji güvenliğinin temin edilmesi, Çin ekonomisinin istikrarlı devam etmesini sağlayacaktır. Çin ekonomisinin sürekliliğinin sağlanması ise rejimi devamlı kılacaktır. Dolayısıyla Çin, komünist parti iktidarını ve sosyalizmi yaşatmak ideolojisini enerji güvenliği ile birbirine bağlamaktadır (Aydın, 2022, s. 134).

Enerji güvenliğinin iki anlamı, Çin'in bölgesel, küresel siyasi ilişkilerini geliştirmesinin temel nedenleridir. Enerjiye ulaşımın kolaylaşması, ülkelerarası ilişkilerin gelişmesi ile mümkün hâle gelmektedir. Dolayısıyla Çin, enerji temin etmek üzere diplomasi sürdürmeye gayret etmiştir. Odaklandığı bölgelerde kazan kazan iş birliklerini ön plana alarak kendi ekonomisinin bölgeler ve ülkeler için tamamlayıcı olduğunu göstermektedir. Ekonomi-politik kapsamda değerlendirilebilen strateji, Çin'in hedef bölge ve ülkelerin ekonomik anlamda en güçlü, nüfuzlu ülkeleri ile ortaklıklarını genişletmektedir.

Çin'in enerji güvenliğini sağlamasının mümkün olmadığı durumlarda Malakka Boğazı'nı bypass edecek ve olası yaptırımların yaratacağı enerji kesintilerini telafi etmek önemli birer öncelik olmuştur. Söz konusu öncelikleri yerine getirmek üzere hayata geçirilen ekonomi politikalarından en kapsamlısı 2013'te ilan edilen Kuşak-Yol Projesi olmuştur. Proje, jeoekonomik bağlantılar yaratan jeopolitik kalkınma girişimidir. Enerji güvenliğinin temin edilmesi, enerjiye kesintisiz, sürekli erişim sağlanması projenin çıkış noktasıdır. Altyapı yatırımlarından deniz, demir, kara ulaşımlarına, liman projelerinden telekomünikasyon bağlantılarına kadar her türlü ulaşım çeşidi projede yer bulmaktadır.

Kuşak-Yol'un temel amacı enerji güvenliğini güçlendirmektir. Çin ekonomisinin güç merkezi olan enerjinin, projeyle kesintisiz ve güvenli şekilde temin edilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte enerji güvenliğini sağlamaya yardımcı olması için Çin para birimi renminbinin uluslararasılaşması teşvik edilmektedir. Kuşak-Yol, renminbinin küresel kullanım alanlarını genişletmektedir. Enerji ticaretinin renminbi kurundan yapılması, Çin ekonomisine katkı sunmanın yanında enerji güvenliğini küresel anlamda güçlendirebilmektedir (Feng, 2024, s. 11-13).

Çin'i tüm dünya kıtaları ile bağlayan proje, enerji kaynaklarının bulunduğu Orta Doğu ülkeleriyle karadan enerjinin temin edilmesini ve Avrupa'ya ulaşımında muhtelif güzergâhları garanti altına almaktadır (Aydın, 2022, s. 158). Bölge ile tam entegrasyonun sağlanması, yatırımların Avrasya'ya aktarılabilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu doğrultuda Orta Doğu ülkelerinin ekonomik olarak en güçlü, nüfuzlu ülkeleriyle ortaklık, Çin için önem arz etmektedir. Zira Çin'in enerjide ithalata bağımlılığı, üretimin iç talebi karşılayamaması sonucu yıllar içerisinde katlanarak artmıştır.

Çin, 2018'de tek başına, dünya enerji tüketiminin %21'ini oluşturmıştır. 2020'de 542 milyon ton ham petrol, 304 milyon ton kömür, 102 milyon ton doğal gaz ithalatı gerçekleştirmiştir. Öngörülere göre 2030 itibarıyla doğal gazının hemen hemen yarısından fazlasını; 2050'ye kadar ise petrolünün %70'ini ithal edecektir. Dolayısıyla ithal enerji arzının güvenceye alınması ve bu suretle enerji diplomasisinin enerji zengini ülkelerle derinleştirilmesi öncelikli görülmektedir (Feng, 2024, s. 1-2).

Çin'in enerji üretiminin iç talebi karşılayamamasının yanı sıra dünyada yaşanan salgın ve bölgesel savaşlar enerji güvenliğini sağlamanın önemini göstermiştir. Tüm dünyayı saran Covid-19 salgınının neden olduğu ekonomik durgunluk her ülkeyi ve endüstriyi etkilemiştir. Dünyanın en büyük enerji ithalatçısı Çin, merkezi olduğu salgından enerji tedariki

konusunda etkilenmiştir. Toparlanma sürecinin ardından Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi, enerji piyasalarını sarsmıştır. Rusya, tüketicilerin enerji arzında problem yaşamaları için 2022'de Avrupa Birliği'ne verilen doğal gazı yaklaşık %80 oranında kesmiştir (International Energy Agency, 2023a). Ukrayna'da devam eden savaşın Orta Doğu'da yaşanacak uzun süreli bir çatışma riskini taşıması, küresel enerji tedarikini derinden etkilemeye muktedir görünmektedir (International Energy Agency, 2023b). Ekonomide yaşanan dalgalanma, petrol ve doğal gazın tedariki için ekonomik bir mücadelenin başlamasına neden olmuştur. Enerji fiyatlarının artması ve enerji arzında temel olarak tek bir üreticiye bağlı kalınması, enerji güvenliğinin sağlanmasının ulusal güvenlik konusu olduğunu tekrar göstermiştir.

Küresel olarak Çin karşısında beliren tabloda, enerji güvenliğinin sağlanması, enerji diplomasisinin güçlendirilebilmesi ve ekonominin devamlılığının sağlanabilmesiyle doğru orantılı görünmektedir. Enerji ithalatının güvenli şekilde sürdürülebilmesini sağlamak, istikrarlı enerji teminini mümkün kılmak, transit rotalarını mümkün mertebe güvenli oluşturmak, enerji ticareti yapacağı ülkeleri çeşitlendirmek ve elbette bölgesel olarak iyi ilişkiler içerisinde olmak Çin enerji güvenliğinin temel prensipleri olarak kabul edilmektedir.

Çin'in enerji güvenliğinin temin edilmesinde önemli bir jeopolitikte konumlanan Suudi Arabistan, söz konusu prensipler değerlendirildiğinde Orta Doğu'da öne çıkmaktadır. Suudi Arabistan'ın ön plana çıkmasının önemli nedeni elbette enerji güvenliğini sağlayabilmesidir. Suudi Arabistan, Çin'in Orta Doğu'daki en büyük ekonomik ortağıdır. Bölgenin en büyük ekonomisi olmanın yanı sıra Çin'in en büyük petrol tedarikçisidir (Ahmed, 2022, s. 322). Yaşanan petrol krizi, enerji güvenliğinin ortaya çıkardığı jeopolitik gerilimler konusunda Çin'in politik deneyim elde etmesini sağlamıştır. Bununla birlikte hayata geçirilen ekonomik reformların hâlâ enerji güvenliğini yeterince sağlayamaması ve petrole olan bağımlılığın baypas edilememesi, Çin'in Suudi Arabistan ortaklığını derinleştirme gerektiğini işaret etmektedir. Bu durum Çin'in, enerji güvenliğini temin etmesi adına, diplomasisini bölgede genişletmesini ve Çin hükümetine has bir nüfuz alanı yaratmaya çalışmasını açıklamaktadır.

Çin-Suudi Arabistan İlişkileri: Enerji İşbirliğinden Bölgesel İlişkilere

Suudi Arabistan ve Çin arasında 1990 yılında kurulan diplomatik ilişkiler, "Ekonomik, Ticari, Yatırım ve Teknolojik İş Birliği Anlaşması"nın 1992'de imzalanmasıyla ivme kazanmıştır (Embassy of The People's). Çin

ekonomi-politiği, enerji güvenliğini öncelik görerek, petrol ihracatçısı ülkelerle uzun vadeli satın alma ve yatırım sözleşmeleri imzalamıştır. Petrol ve doğal gaz kaynaklarını güvence altına almak (Habibi, 2020, s. 2-3) için sürdürülen uzun vadeli politikalar, Orta Doğu'da Suudi Arabistan ile karşılık bulmuştur.

Enerji iş birlikleri, sanayinin gelişmesiyle dünyanın en büyük petrol ithal eden ve en büyük enerji tüketen ülkesi Çin ile Suudi Arabistan ortaklığının kilit alanlarından biri hâline dönüşmüştür (Al-Tamimi, 2022, s. 76). Küresel petrol kaynakları bakımından kanıtlanmış 297,6 milyon varil ile dünyanın ikinci büyük petrol rezervine sahip ülkesi Suudi Arabistan, Çin enerji politikalarının ilk ortaklarından biri olarak görülmektedir. Oranlara bakıldığında dünya petrol rezervinin %17,2'sine sahip olan Suudi Arabistan, bir yandan dünyanın en büyük petrol ihracatçısı; diğer yandan günlük olarak 12 milyon varil petrol üreterek, dünyanın en büyük ikinci petrol üreticisi konumuna erişmiştir (BP Energy Outlook, 2023, s. 17).

İki ülke ilişkileri, 1990'lı yıllarda diplomatik olarak aşama kaydetmiştir. 2000'li yıllarda ise ekonomi-enerji-ticaret iş birliklerine geniş bir zemin ayrılmıştır. 1999'da dönemin Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, başkanlık düzeyinde ilk defa Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiştir (Houlden & Zaamout, 2019, s. 14). Ziyaret, iki ülkenin enerjide birbirlerini tamamladıklarını ifade etmelerini ve iş birliği kurulabilmesini kolaylaştırmıştır. Suudi Arabistan, müreffeh ve güvenilir bir petrol tedarikçisi; Çini gelişmiş ekonomiye sahip güvenilir bir tüketicidir. Çıkarların ve arz-talep imkânlarının örtüşmesi, Çin'in Suudi Arabistan ile enerji iş birliklerini derinleştirmesindeki temel motivasyonu olmuştur. Bu doğrultuda enerji iş birliği alanında uzun vadeli bir başka anlaşmaya varılarak, "Petrol İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı" imzalanmış ve iki ülkenin enerji ticareti yıllar içerisinde katlanarak artmıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2002a). 2006'da iki ülkenin enerji iş birliğinin sadece petrol üzerinden değil, diğer önemli kaynaklar üzerinden de sürdürülmesine karar verilmiştir. Suudi Kralı Abdullâh Bin Abdul-Aziz'in Çin'e yaptığı ziyaret sonucu "Petrol, Doğalgaz ve Madenlere İlişkin İkili İş Birliği Protokolü" imzalanmıştır (Houlden & Zaamout, 2019, s. 14).

Çin'in enerji iş birliklerini derinleştirmesindeki diğer motivasyonu Kuşak-Yol Projesi'nde Suudi Arabistan'ın önemli bir ortak olmasıdır. Enerji güvenliğinin muhtemel senaryolarda kesintiye uğraması, Çin'i, Suudi Arabistan ile petrol arzını istikrarlı hâle getirecek yatırımlar yapmaya

sevk etmiştir. Jeopolitik olarak Arap Yarımadası'nda konumlanan Suudi Arabistan, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır. Bu durum, Kuşak-Yol'un parçası olan Deniz İpek Yolu'nun Orta Doğu ile bağlanmasında Suudi Arabistan'ı öne çıkarmaktadır.

Orta Doğu'nun Kuşak-Yol'un bir parçası olması ve bölgesel ortaklıkların Suudi Arabistan iş birliğiyle daha kolay ilerlemesi, Çin enerji politikalarının Suudi Arabistan üzerine odaklanmasını gerektirmiştir. Körfez ülkelerinin limanları, liman yatırımları, serbest bölgelerindeki iş birliklerinin projeye uyumlu olması için Suudi Arabistan ortaklığı elzem hâle gelmektedir (Blanchard vd., 2023, s. 23-25). Aynı zamanda Körfez, Kızıldeniz, Arap ve Akdeniz'e doğrudan bağlanarak maliyetli deniz üsleri olmadan Avrupa pazarlarına ulaşım mümkün olmaktadır. Söz konusu rotalar ve yatırım iş birlikleri, Çin için Orta Doğu'da kapsamlı stratejiler üretilmesine yardımcı olmaktadır (Kuo, 2023).

Suudi Arabistan, yıllar içerisinde Çin'in en büyük enerji arzı sağlayıcılarından biri olmuştur. Çin hükümetinin iki ülke ilişkilerini kıdemli bir merhaleye taşımak istemesiyle "Kapsamlı Stratejik Ortaklık" kurulmuştur. 2016'da kurulan ortaklık Çin'in diplomatik hiyerarşisindeki en üst seviyedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin bölgesel ve küresel boyutlarda ilerleme kaydedeceğini göstermiş; enerji politikalarında koordinasyonun ve iş birliği düzeyinin artırılmasını amaçlamıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2016b). Aynı yıl Suudi Arabistan'ın başlattığı Vizyon 2030³ programı, ekonomide çeşitlendirmeye gidilmesini hedeflemiştir. Ucuz petrol fiyatlarına karşılık olarak geliştirilen reform, temel olarak ülke ekonomisinin yelpazesinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Çin'in Kuşak-Yol'u ile eşleştirilen Vizyon 2030, enerji diplomasisinin yanı sıra iki ülke arasında iş birliğinin farklı alanlara yayılmasını kolaylaştıracaktır (Aydın, 2023, s. 83-84).

Kurulan ortaklıkların ve yapılan anlaşmaların neticesinde 2019'da Çin, enerji ithalatının yaklaşık olarak yarısını Orta Doğu'dan sağlamıştır (Manhas & Maniyar, 2023, s. 2). Kuşak-Yol'da ortak olunması ve diplomatik ilişkilerin yükseltilmesi, iki ülke enerji iş birliklerinin projeler aracılığıyla görünür olmasını sağlamıştır. Kızıldeniz Kamu Hizmetleri ve Altyapı Projesi, Çin-Suudi Gulei Etilen Kompleksi Projesi, Ortaklaşa Ay Keşifleri, 5G İletişimi, Jazan Ekonomi Şehrinde Çin Sanayi Bölgesi, Yanbu Aramco Sinopec Rafineri Şirketi gibi projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır (Ministry of Foreign Affairs, 2022c). Yanbu Aramco Sinopec

3 Ekonomi programı ile ilgili geniş bilgi için <https://www.vision2030.gov.sa/ar/>

Rafineri Şirketi ve Çin-Suudi Gulei Etilen Kompleksi Projesi enerji iş birliklerinin en önemlileri olmuştur.

Yanbu sanayi şehrinde Saudi Aramco ile China Petrochemical Corporation ⁴şirketleri arasında kurulan Yanbu Aramco Sinopec Rafineri Şirketi, ana çapa projesidir. Dünya standartlarında 5,2 milyon metrekarelik alana kurulan rafineri, tam dönüşümlü çalışmakta, böylece 287.000 varil/gün dizel, 105.000 varil/gün benzin, 6.200 ton/gün petrokok üretmektedir. Ulaşım yakıtı ticaretine odaklanan işletme, uluslararası ve yerel pazarlara yönelik yüksek değerli rafine ürünler üretmektedir (Yasref Overview).

Çin-Suudi Gulei Etilen Kompleksi Projesi diğer ismiyle SABIC Fujian Petrokimya Kompleksi, Çin'in Fujian eyaletinde kurulan kimya şirketidir. Merkezi Suudi Arabistan'ın Riyad şehrinde olan SABIC⁵ ve Fujian Energy ve Petrochemical Group Co. Ltd. ⁶ şirketleri arasında ortaklaşa kurulmuştur. Değerinin 44,8 milyar RMB/(6,4 milyar ABD doları) olduğu tahmin edilen proje, kazan-kazan işbirliğini ve bölgelerarası eşgüdümü sağlamaktadır. Etilen kapasitesinin yıllık olarak 1,8 milyon tona çıkması hedeflenmekte ve ileri teknoloji kimyasal ürünlere yönelik çalışmaktadır ⁷(SABIC, 2024).

Sahip olduğu petrol rezervlerinin üretim kapasitesini artırarak tüm dünyada petrol piyasasının en büyük ülkelerinden olmayı başaran Suudi Arabistan, Çin'in petrol ithalatı yaptığı ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Petrolünün %72'sini, doğal gazının %44'ünü ithal eden Çin'in (Westervelt, 2023), 2021'de petrol ithalatının %17'sini sağlamış ve en büyük ham petrol tedarikçisi olmuştur (Sambidge, 2022). İthal edilen ham petrol, 43,9 milyar ABD dolarına karşılık gelmekte ve Çin'in Suudi Arabistan'dan yaptığı toplam ithalatın yarısını ifade etmektedir (Westervelt, 2023).

2021'de ticaret hacminin 87 milyar dolara ulaştığı Suudi Arabistan-Çin ticaretinin %95'ini enerji kaynakları ve diğer kimyasal ürünler oluşturmıştır (Figueroa, 2022). 2022'de ise Çinli Sinopec şirketi ve

4 Geniş bilgi için <http://www.sinopecgroup.com/group/en/>

5 Geniş bilgi için <https://www.sabic.com/en/about/corporate-profile/sabic-at-a-glance>

6 Geniş bilgi için <http://www.fjrep.com/en/view-category?categoryId=ff800808129f-00d8e0129f00d94e31110>

7 2024 yılı Şubat ayında temeli atılan şirketin 2026 yılının ikinci yarısından itibaren devreye alınması planlanmaktadır.

Suudi şirketi Saudi Aramco arasında imzalanan anlaşmalarla doğal kaynakların ticaret hacmi artırılmıştır (Sambidge, 2022). Çin'in petrol ithalatındaki payını %18'e çıkaran Suudi Arabistan, günde toplam 1,77 milyon varille Çin'in en büyük petrol tedarikçisi olmayı sürdürmüştür. Çin ise Suudi Arabistan'ın ilk sırada petrol ihracatçısı konumundadır (Figueroa, 2022).

2022'de Suudi Arabistan, tüm dünyanın en büyük ham petrol ihracatçısı ve OPEC üyeleri içinde en büyük ham petrol üreticisi olmuştur. 2021'de günlük ürettiği 9,1 milyon varil ham petrolü %14 artırarak, günlük ham petrol üretimini 10,4 milyon varile yükseltmiştir (U.S. Energy Information, 2023b, s. 1-2). 10,4 milyon varil, 1.182.000 varil/gün'e tekabül etmiştir (Energy Institute, 2023, s. 3). Suudi Arabistan'daki üretim artışı, Covid-19 sürecinde OPEC ülkeleri arasında görülen enerji üretim kesintilerini tersine çevirmiş ve Orta Doğu'ya dair enerji diplomasisini yeniden kuvvetlendirmiştir (U.S. Energy Information, 2023b, s. 2).

Suudi Arabistan'ın OPEC ülkeleri arasında ve Orta Doğu bölgesinde yeniden en büyük enerji arzı sağlayıcısı olmayı başarması, Çin ile olan enerji iş birliklerinin artarak devam etmesine kolaylaştırıcı bir etki yapmıştır. Çin, 2022'de Suudi Arabistan ihracatının %25'ini tek başına karşılayarak en büyük ham petrol ithalatçısı olmuştur (U.S. Energy Information, 2023b, s. 9). Ancak bu aşamada bir noktaya açıklık getirilmesi gerekmektedir. 2022, Çin-Suudi Arabistan enerji iş birliklerinin ikinci dereceye gerilediği bir yıl olmuştur.

En büyük ham petrol sağlayıcıları olan Rusya, Suudi Arabistan, Umman, Angola ve Irak arasında petrolün arz noktalarının çeşitlendirilmesi, Çin enerji diplomasisinin stratejisidir. 2015'ten bu yana Rusya ve Suudi Arabistan arasında dünyanın en büyük enerji ithalatçısı Çin'in ana ham petrol sağlayıcısı olmak için rekabet sürmektedir. Rusya ve Suudi Arabistan'dan yapılan petrol ithalatlarında hemen hemen eşitliği koruyan Çin, 2021 yılı dâhil, Suudi Arabistan'ın ana ham petrol tedarikçisi olmasını sağlamıştır. Fakat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi Rus petrolüne olan küresel talebin düşmesine neden olmuştur. Rusya, talep düşüklüğünün yarattığı olumsuz ekonomik etkiyi bertaraf edebilmek için petrolde düşük fiyat politikası uygulamıştır. Çin, Rusya'nın düşük fiyat politikasından faydalanabilmek için, 2022'de Rus petrolünün Suudi Arabistan ithalatını aşmasını sağlamıştır (U.S.-China Economic, 2022, s. 244-252). Bu durum Orta Doğu'dan gelen toplam petrole yansımamıştır. Çin, enerji diplomasisi gereği, çeşitli rotalardan enerji temini sağlamayı

sürdürmüştür. Böylece Suudi Arabistan 2022’de Çin enerji ithalatında %10’u aşan bir paya sahip olmuştur (U.S. Energy Information, 2023a, s. 12).

Tüm bunların yanı sıra 2022’de Çin-Suudi Arabistan Zirvesi, Çin-Körfez İş Birliği Konseyi ve Çin-Arap Devletler Zirvesi yapılmıştır. Çin devlet başkanı Xi Jinping, "Çin ve Arap medeniyetlerinin Asya'nın iki ucunda parladığını" ifade ederek iki medeniyet arasında yeni dönemin başladığını belirtmiştir. Suudi Arabistan'ın Ekonomi ve Planlama Bakanı Faysal Alibrahim ise Xi Jinping'in sözlerini "Asya'da gördüğümüz büyümeye katılmak istiyoruz" diyerek karşılamaştır. Suudi Arabistan başta olmak üzere tüm Orta Doğu ülkeleriyle enerji diplomasisinde artan iş birliği için yeni ortaklıkların kurulacağı anlaşılmaktadır (Khazen & Koşak, 2022). Suudi Arabistan, 2022’de Kuşak-Yol için Çin’den 5,5 milyar dolarlık yatırım almıştır. Enerji kaynakları ve yenilenebilir enerji başta olmak üzere turizm, teknoloji, lojistik vb. alanlarda sağlanan yatırım, gelecek dönemlerde Suudi Arabistan ortaklığının Orta Doğu’da genişletileceğini işaret etmiştir (Bartlett, 2023).

2023’te Çin’in petrol ithalatı artarak devam etmiştir. 2022’de sürdürülen ucuz fiyatlı Rus petrolüne olan talep, 2023’te yine sürdürülmüştür. Suudi Arabistan, 2023’te Çin’in enerji arzı sağlayıcısı olarak Rusya’nın arkasında ikinci sırada yer almıştır. 2023’te Çin’in petrol ithalatının %19’unu karşılayan ucuz Rus petrolünü, %15’lik dilimle Suudi Arabistan takip etmiştir. Suudi Arabistan, Çin’e toplamda 85,96 milyon varil ton ham petrol ihraç etmiştir (Independent Türkçe, 2024).

Çin’in, odaklandığı bölgelerin ekonomik olarak en büyük, nüfuz bakımından en güçlü ülkeleriyle iş birliği yapma prensibi/siyaseti, Orta Doğu’da Suudi Arabistan’ı ön plana çıkarmaktadır. Çünkü Suudi Arabistan Orta Doğu’nun en büyük ekonomisine sahip olmakla birlikte, nüfuz bakımından en büyük ülkesidir. İslam dünyasında lider ülke olarak belirlenen Suudi Arabistan, ekonomik olarak Sudan, Mısır, Ürdün gibi ülkelere finansal destek sağlamaktadır. Nüfuzu ile İsrail-Filistin krizi, Lübnan iç siyaseti, Suriye ve Yemen iç savaşı, Irak’ın siyasi durumu (Jin, 2022) gibi bölgesel çatışma ve savaşların önüne geçerken, barış ve diplomasi süreçlerine katkı sunmaktadır. Merkezi konumu, enerji kaynakları ve jeopolitiğiyle bir araya geldiğinde Suudi Arabistan’ı Orta Doğu’da ilişkilerin derinleştirilmesi gereken ortak olarak göstermektedir.

Suudi Arabistan’ın Çin’in toprak bütünlüğüne saygı duyması, Tayvan’ın Çin’in ayrılmaz bir parçası olduğunu değerlendirerek “bağımsızlığını

tüm biçimleriyle reddediyor” (Yatsuzuka, 2023) olması, Çin’in, Suudi Arabistan politikalarını genişletmektedir. Yine Hong Kong ve Uygur Özerk Bölgesi konularındaki Çin pozisyonlarını desteklemesi (Al-Tamimi, 2022, s. 78), Çin için önemli şartlar arasında bulunmaktadır. Özellikle Müslüman ve Türk kökenli olan Uygur Türkleri konusunda Batılı ülkeler-ABD tarafından uluslararası toplumdan aldığı yoğun eleştiriler karşısında, İslam dünyasında saygın nüfuzu olan Suudi Arabistan’ın desteğini görmek önemlidir. Müslüman nüfusa sahip olan Çin’in, İslami köktendinci eylemlerin bertaraf edilmesinde Suudi Arabistan’ın merkezi konumuyla İslam dünyasında vereceği destek önem arz etmektedir. Ayrıca Çin’in Müslüman nüfusa sahip olması ve her yıl hac görevini yerine getirmek üzere Çin’den Suudi Arabistan’a giden Çinli Müslümanlar, iki ülke arasında önemli bağlar yaratmaktadır. Çinli Müslümanların hac görevini yerine getirmesine izin verilmesi⁸, Suudi Arabistan’ın, Çin’i İslamiyet karşıtı bir ülke olarak yorumlamasının önüne geçmektedir.

Çin, Suudi Arabistan ortaklığının Şanghay İşbirliği Örgütü⁹ ve BRICS¹⁰ içerisinde görünür olmasını sağlamıştır. Böylece Suudi Arabistan ortaklığıyla kurucu üyeleri içerisinde bulunduğu örgütlerin Orta Doğu’ya yayılmasını amaçlamaktadır. 2021’de Duşanbe’de gerçekleştirilen ŞİÖ zirvesinde İran’a tam üyelik; Suudi Arabistan, Mısır ve Katar’a diyalog ortağı statüsü verilmiştir. Örgütün Orta Doğu ülkelerine yayılması, prestijinin genişlemesine, yapısının güçlenmesine, Çin nüfuz ve ortaklığının bölgede artmasına katkı sağlaması hedeflenmiştir (The Shanghai Cooperation, 2021).

BRICS üyeliğine 2023’te davet edilen Suudi Arabistan, 2024 itibarıyla tam üye statüsüne erişmiştir. İran’ın dâhil olduğu BRICS, jeoekonomik planlamasını hayata geçirmeye başlamıştır. Dünyanın en büyük petrol ihracatçılarından olan Suudi Arabistan ve İran; dünyanın en büyük petrol ithalatçısı Çin ile BRICS çatısında ortaklık kurmuştur¹¹ (Pillai & Savio, 2024). Enerji güvenliğinin sağlanması için enerji diplomasisi, ikili

8 Çinli Müslümanların hac görevini yerine getirmesine izin verilmesi tartışmalı bir konudur.

9 ŞİÖ ile ilgili bilgiler için <https://eng.sectesco.org/20170109/192193.html>

10 Çin, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Güney Afrika ülkelerinin İngilizce baş harflerinden oluşturulan BRICS, ekonomik temelli kuruluşlar içerisinde. Daha fazla bilgi için <http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/jzgjjj/>

11 BRICS oluşumunun genişleyerek Suudi Arabistan’ın örgüte dâhil edilmesi ile ilgili farklı bir yorum: Oleg Barabanov, “BRICS Expansion and the Political Positions of Possible Candidates”

iş birliklerinin yanında alt bölgesel, bölgesel ve küresel iş birlikleriyle desteklenmektedir. Suudi Arabistan odağında genişletilen Orta Doğu iş birlikleri, Çin'in ihtiyacı olan enerjiyi karşılamayı garanti ederken, diğer yandan yükselen enerji piyasasından Çin'i korumayı ve Çin nüfuzunu Orta Doğu'ya yaymayı hedeflemektedir.

Çin'in Suudi Arabistan dâhilinde Orta Doğu bölgesiyle ilişkilerini belirleyen önemli bir faktör, Orta Doğu'nun en eski ortağı ABD'nin varlığıdır. Statükocu bir dış politika sergileyen Çin, bölgesel ilişkilerinde doğan fırsatları değerlendirmeyi göz önünde bulundurmaktadır. Dış politikasında bölgesel-küresel, dini-etnik (Yatsuzuka, 2023) tüm çatışmalardan kaçınarak mesafesini korumuş ve iç işlerine karışmamayı ilke edinmiştir. Bu karar, Orta Doğu bölgesel ilişkileri için istisna kaydetmemiştir.

Suudi Arabistan odağında Orta Doğu ülkeleri ve Çin arasındaki ilişki, ekonomik ortaklıkla sürdürülmüştür. ABD ile ilişkiler ise daha ziyade güvenlik ve siyasi konular çerçevesinde yürütülmüştür. Çin, Orta Doğu ile olan bölgesel ilişkilerinde güvenlik taahhüdü (Kuo, 2023) sunmak adına bir yaklaşım benimsememiştir. Bununla birlikte bölgesel sorunlara siyasi yakınlık göstermemiş ve siyasi-diplomatik çözüm üretmemiştir. Ancak Çin'in son yıllarda Orta Doğu'ya artan yatırımları, ziyaretleri, sağladığı kalkınma politikaları "Çin özelliklerine sahip büyük güç diplomasisi"ni Orta Doğu'da sunabileceğini göstermiştir. Geçen yıllar boyunca müdahale etmekten kaçındığı bölgesel konularda bugün diplomatik öneriler sunmaya, tartışmaya ve bölgesel-küresel güvenliği etkileyecek kararların verilmesinde çok taraflı istişareler yürütmeye başlamıştır. Büyük güç diplomasisi pratiğine uygun adımlar atarak, İran nükleer meselesi, İsrail-Filistin çatışmaları, Afganistan terörü gibi sıcak nokta sorunlarını çözmek için çaba sarf etmiştir (Yatsuzuka, 2023).

İran-Suudi Arabistan rekabetinde her iki ülke ile sürdürdüğü yakınlık ve arabulucu pozisyon, Çin'in Orta Doğu bölgesel ilişkilerinde çeşitli dış politika yaklaşımlarına sahip olduğunu göstermiştir. 2023'te iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasını ve büyükelçiliklerin tekrar açılmasını üçlü mutabakat yoluyla sağlayan Çin, Orta Doğu'da etkili bir ülke olabileceğini göstermiştir (Ministry of Foreign Affairs, 2023d). Suudi Arabistan ile kapsamlı stratejik ortaklık kurması; İran ile limanlar, demiryolları, finans, tarım konularında iş birliklerini geliştirmesi, Çin'in bölgesel çatışma, ayrılıklar, Körfez'deki stratejik müttefiklerinin ilişkileri konusunda siyasi-diplomatik çözüm yolları arayan bir ortak

olduğunu ifade etmektedir (Ghafar, 2022).

Çin hükümeti, 2023 yılı Ekim ayında tekrar başlayan İsrail-Filistin savaşında ABD yönetiminin İsrail desteğinin aksine Filistin davasıyla ilgilenmiştir. Bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına, kalkınma ve refaha katkı sunacağını belirtmiştir (Ministry of Foreign Affairs, 2022c). İsrail'in Filistin'e açtığı savaşının çözümünü iki devletli anlaşmada gören Çin, Filistin'in devlet olma hakkının elinden alındığını, tek meşru yolun Filistin Devleti'nin kurulmasında olduğunu değerlendirmektedir. Filistin sorununda adil çözümün olmaması sonucunda Orta Doğu'da mutlak barış ve güvenlik ortamının kurulamayacağını ifade etmektedir. Çin hükümeti, uluslararası fikir birliğine varılması ve erken çözüm bulunması amacıyla 21 Kasım 2023 tarihinde BRICS liderleri ve davetli üyelerle bir toplantı gerçekleştirmiştir. "Gazze Özelinde Ortadoğu'daki Durum" konusuyla toplanan BRICS, ateşkes sağlanması tekliflerinde bulunmuştur (Ministry of Foreign Affairs, 2023e). Çin hükümetinin BRICS oluşumuyla Filistin sorununa sahip çıkmasının birkaç nedeni olduğu değerlendirilebilir. Öncelikle Orta Doğu'da etkili ülke olduğunun/olacağının Çin hükümeti tarafından altı çizilmek istenmektedir. Çin'in Orta Doğu'ya ABD'den ziyade, diplomasi ve barış ortamı getirebileceği gösterilmektedir. Orta Doğu'da ABD'nin savaş yanlısı, Çin'in ise barış taraftarı olduğu gösterilerek ABD'nin prestijinin zayıflaması hedeflenmektedir. Müslüman ülkenin hakkı savunularak İslamiyet'e ve Müslümanlığa karşı olumsuz iç-dış politikasının olmadığı küresel olarak ortaya konmaya çalışılmaktadır. BRICS'te Orta Doğu'dan daha fazla üyeye yer verebilmesi için etkili bir örgüt olduğu aktarılmıştır. BRICS'e yeni üye olan Suudi Arabistan ile diplomatik iş birliklerine ekonomik ağırlık verileceğinin işareti verilmiştir. Dahası Kuşak-Yol ile yapılan Orta Doğu yatırımları muhtemel her savaş ve çatışmadan etkilenmektedir. Çin, Kuşak-Yol Projesi'nin zarara uğramaması için Orta Doğu'da barış ortamının sağlanmasını uygun bulmaktadır.

Çin-Suudi Arabistan arasında dış politikaya dair uyumlulukların olması, Çin'in Orta Doğu'da Suudi Arabistan politikalarını genişletmesinin diğer nedenidir. Çin'in ABD'nin liderliğinde tek kutuplu küresel düzeni kabul etmemesi, bazı Orta Doğu ülkeleriyle olduğu gibi Suudi Arabistan'ın da stratejileriyle uymaktadır (Westervelt, 2023). Ayrıca Çin'in Orta Doğu'da finansal anlamda büyümesi, bölgenin kalkınmaya muhtaç ülkeleri için istikrarlı fırsatlar yaratmaktadır (Yatsuzuka, 2023). Çin'in ekonomik fırsatlar sunması Suudi Arabistan'ın kendi bölgesinde, finansal desteğe ihtiyaç duyan ülkelere sağladığı desteği azaltmaktadır. Bu durum

Suudi Arabistan ekonomisine katkı sağlamaktadır. Çin'in devamlı enerji ithalatı yapması, Suudi Arabistan başta olmak üzere, Orta Doğu ülkelerinin lojistik ağını genişletmektedir. Sürekli ihracatın olması, Orta Doğu'nun Asyalı ülkelerle iş birliği yapmasını ve Asyalı politikalara entegre olabilmesini kolaylaştırmaktadır. BM Güvenlik Konseyi üyesi olan, iç işlerine müdahale etmeme politikasını (Al-Tamimi, 2022, s. 78) sürdüren, dünyanın en büyük ikinci ekonomisiyle diplomasi kanallarını çoğaltmak, Suudi Arabistan dâhil tüm Orta Doğu ülkeleri için farklı avantajlar sunmaktadır.

Bununla birlikte, Suudi Arabistan ile ABD savunma sanayi alanında stratejik düzeyde bir iş birliği içerisindedir. ABD, Suudi Arabistan güvenliğinin garantörü olarak görülmektedir. 2.700'den fazla ABD askerinin bulunduğu Suudi Arabistan'da, ABD Hava Kuvvetleri'ne ait hava ve füze savunma imkânı sunan beş üs bulunmaktadır (Bartlett, 2023). Fakat bölgeyle güvenlik iş birliğini sürdüren ABD'nin, askeri olarak angajman yapmasının isteksizliği ve kimi zaman sürüncemede devam eden ilişkiler, Suudi Arabistan'ın ABD'ye olan güvenini gözden geçirmesine neden olmuştur. Afganistan'dan 2021'de çekilmesi, Orta Doğu'nun uzun vadeli ve maliyetli çatışmalarından çekilebileceğini göstermiş ve herhangi bir çatışma sırasında ABD'nin destek olmayacağı konusunda endişe yaratmıştır (Al-Tamimi, 2022, s. 79).

Suudi Arabistan'ın savunma sanayisinin kaynaklarını çeşitlendirme noktasında Çin ile iş birliği yapmasının, iki ülkenin ve bölgenin kalkınmasına, istikrarına, bölgesel barışa katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir (Ahmed, 2022, s. 322). 2023 yılı Ekim ayında Suudi Arabistan ve Çin donanmaları, Çin'in Guangdong eyaletindeki Zhanjiang'da ortak tatbikata katılmıştır (Bartlett, 2023). Bu doğrultuda Suudi Arabistan'ın ABD ile askeri iş birliklerine yoğun şekilde devam ederken; diğer taraftan kısmi olarak Çin ile askeri iş birlikleri geliştirmek istediği düşünülmektedir. Ancak Çin'in Suudi Arabistan savunma sanayinde ve daha geniş bölgesel güvenliği temin eden ülke rolünü üstlenmesi, bölgesel ilişkilerindeki hedefleriyle uyumlu değildir. Dahası ABD tarafından kendisine alternatif yaratma ihtimalinin değerlendirilmesi, bölgesel garantörlük yarışının başlamasına neden olacağı ve Çin ile ABD'yi Orta Doğu'da karşı karşıya getireceği düşüncesi, Çin stratejileriyle uyumlu görünmemektedir.

Nitekim Çin, enerji güvenliğini sağlamak adına Suudi Arabistan ile enerji diplomasisi geliştirmiştir. Kademeli şekilde geliştirilen diplomasi, iş birlikleri ve projelerle desteklenmektedir. Suudi Arabistan'ın daimî

enerji tedarikçisi olmasıyla enerji güvenliğinin sağlanabilmesi için üst düzey ortaklıklar kurulmuştur. Bölgesel-küresel örgütlerde paydaşlık sağlanması ve Çin'in Orta Doğu'daki en büyük yatırımlarını Suudi Arabistan'a yapması, iki ülke ilişkilerinin derinleştirilmek istendiğini işaret etmektedir. Bununla birlikte enerji iş birlikleriyle genişleyen Suudi Arabistan ortaklığı Orta Doğu bölgesinde nüfuz politikalarıyla sürdürülmektedir. ABD'nin yarattığı/engel olmadığı savaş ve çatışma ortamını diplomatik olarak durdurmaya çalışması, Çin'in bölgenin sorunlarında rol üstlenmek istediğini göstermektedir.

Sonuç

Enerji kaynaklarına istenilen miktarda, en kısa sürede, uygun fiyatla ulaşılabilmesi olarak kabul edilen enerji güvenliği kavramı, son elli yılın küresel sorunlarının başında gelmektedir. 1973'te yaşanan Petrol Krizi ile önemine odaklanılan enerji güvenliği, devletler açısından disiplinler arası yaklaşımla ele alınmakta; her ülke üretici, tüketici ya da transit ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Enerjinin çok kademeli ve küresel sorununu işaret eden enerji güvenliği, küresel-bölgesel rekabeti ve jeopolitik çekişmeleri tetiklemektedir.

Çin, kalabalık nüfusu, gelişmiş sanayisiyle dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir. Enerji üretiminin tüketimi karşılayamaması nedeniyle enerji ithalatını devamlı surette artırmak zorunda kalan Çin, enerji güvenliğini ulusal güvenlik riski olarak yorumlamaktadır. Öncelikli önem verilen enerji güvenliğinin sağlanması için enerji üreten ülkelerle uzun vadeli iş birlikleri kurmuştur. Orta Doğu'nun ve dünyanın en büyük enerji üreticisi ülkelerinden olan Suudi Arabistan ile kurulan ortaklıkların devamlılığının sağlanması, Çin'in enerji güvenliği için önemli görülmektedir.

Ekonomi ve rejim arasında kurulan bağlantı, Çin'in, enerji güvenliğini ülke politikalarının merkezine aldığını göstermektedir. Sanayinin gelişmesiyle katlanan enerji ihtiyacı, enerjiye kesintisiz ulaşımın sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Enerji ithalatının artırılması adına geliştirilen enerji diplomasisi, jeopolitik olarak farklı bölgelere odaklanılmasını gerektirmiştir. Öte yandan iş birliklerinin, bölgenin ekonomik olarak en büyük, nüfuz olarak en güçlü ülkesiyle kurulması Çin ekonomi-politiğinin mantalitesini izah etmektedir. Çin, nüfuz yaratmak istediği bölgelere angajman yoluyla girmektedir.

Enerji güvenliği ve bölgesel ilişkiler açılarından yapılan Suudi Arabistan-

Çin ilişkilerinin değerlendirilmesinde kazan-kazan stratejilerinin ağırlık kazandığını söylemek mümkündür. Karşılıklı ilişkiler bütünü olarak ifade edilmesi mümkün olan iki ülke ilişkileri, Çin açısından Orta Doğu'da ayak izini genişletme avantajı, enerji güvenliğini temin etme, lojistik ağını genişletme, bölgesel ilişkilere entegre olarak yumuşak gücünü bölgeye yayma gibi pozitif sonuçlar ortaya koymaktadır. Suudi Arabistan açısından bakıldığında ise, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin ile iş birliği geliştirmek; enerji ihracatını güvence altına almak, Asya ülkeleriyle ilişkileri derinleştirmek ve uzun vadede Orta Doğu güvenliği ile savunma sanayisinde ABD'ye alternatif bir ortaklık zemini oluşturmak gibi amaçlara hizmet edebilmektedir.

Çin'in Orta Doğu'da militarize hedeflerinin olmaması, Suudi Arabistan ortaklığının enerji güvenliği ve ticaret yelpazesinin artırılması konularında geliştirileceğini göstermektedir. Çin'in son yıllarda Orta Doğu bölgesel ilişkilerinde diplomasi kaynaklarını sarf etmesi, Orta Doğu'nun siyasi-askerî güvenlik girdaplarında enerji güvenliğinin tehlikeye düşmesini önlemek adına alınan önlemler olarak okunabilmektedir. Ancak Çin'in Orta Doğu'da ortaya koyduğu iş birlikleri ve diplomasinin, bir anlamda çelişkiler bütünü olduğu görülmektedir. ABD'nin yerini alması güvenlik noktasında şimdilik ihtimal dâhilinde görünme de ekonomi-enerji konusunda ABD'nin konumunu devralmaya çalıştığı; bölgesel bütünleşme konusunda yeni düzen yaratmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Çin Orta Doğu'ya, çoğunluğu Suudi Arabistan ortaklığıyla iş birlikleri kanalıyla girmektedir. Enerji güvenliğinin esas alındığı kademeli iş birliklerinde ikinci adım olarak Çin diplomasinin sürdürüldüğü görülmektedir. Orta Doğu'daki ihtilaflara, çözümsüz olduğu değerlendirilen bölgesel çatışmalara diplomatik çözüm yollarıyla gelmesi, Çin'i, Orta Doğu ülkelerinin nazarında ABD'den farklı bir konuma almaktadır. Zira ABD güvenlik mekanizması ile Orta Doğu'da çözüm yaratırken; Çin, diplomasi ve iş birlikleri kanalıyla bölgede konumlanmaktadır. Bu durum ABD'nin, Orta Doğu'nun güvenlik garantörü olmak yetisinin uzun vadede Çin'e arabulucu garantör olarak kaymasını sağlayabilir niteliktedir.

Çin'in ABD'nin yerini alması, yani güvenlik garantörü rolü üstlenmesi ve savunma sanayinde ortak olması, orta vadede mümkün görünmemektedir. Çin dış politika dinamiklerine aykırı olan bu durumla birlikte, Çin'in, Orta Doğu'da askeri olarak var olmasında stratejik anlamda motivasyonunun olmadığı anlaşılmaktadır. Suudi Arabistan, en büyük ekonomik ortağı

ve enerji ihracatçısı Çin ile en eski müttefiki ve güvenlik garantörü ABD arasında ilişkilerini dengeli sürdürmek zorundadır. Dolayısıyla bu açılardan Suudi Arabistan-Çin ortaklığının sınırlayıcı faktörünün ABD'nin askeri olarak Orta Doğu'daki varlığı olduğu söylenebilir. Çin'in askeri çatışmalara dâhil olmaması ve diplomasi yolunu tercih etmesi, Suudi Arabistan ortaklığının ekonomi iş birliklerini genişletebilir görünmektedir. Çin ortaklığı Suudi Arabistan'a ve Orta Doğu bölgesel ilişkilerine, ABD'ye-Batı'ya karşı bir alternatif üretmemektedir.

Orta Doğu'ya diplomatik ferasetle yaklaşmak, Çin'e karşı olan olumsuz yargıları kırarken diğer yandan iki ulusu yakınlaştırarak yatırım olanaklarını çoğaltmaktadır. Orta Doğu'nun yatırım ihtiyaçlarının çoğalması, şehirlerin bölgesel krizler ve iç savaşlar nedeniyle yıkılması, Çin'in Kuşak-Yol Projesi'nin yatırımlarını çeşitlendirme stratejileriyle uyumluluk göstermektedir. Sonuç olarak Suudi Arabistan ile ilişkileri, stratejik iş birlikleri düzeyindedir ve ekonomi-politik amaçlar güdülmektedir. Yakın iş birlikleri sürdürülmesinin ilk nedeninin enerji güvenliğini sağlamak olduğu belirlenmiştir. İkinci neden ise orta ve yakın vadede bölgesel nüfuzunu genişleterek, Orta Doğu'da ABD'nin etkisini zayıflatmak olarak ifade edilebilir. Daha uzun vadede ABD ile süren ekonomik ve jeopolitik çekişmede, bölgesel-küresel büyük güçlerin ortaklığını garanti etmek amaçlanmaktadır.

Çin'in Orta Doğu'nun en büyük ekonomisi Suudi Arabistan ile sürdürdüğü ilişkiyi jeostratejik olarak ifade etmek mümkündür. Ekonomi-enerji ve politik kaygıların ağır bastığı bölgesel ilişkilerin şekillenmesindeki asıl nedenin, enerji güvenliği olduğu belirlenmiştir. Orta Doğu'nun en büyük ekonomisine ve nüfuzuna sahip ülkesiyle sürdürülen ilişkiler, enerji temini ve bölgesel dinamikler etrafında şekillenmektedir. Ancak Suudi Arabistan ile ilişkileri geliştiren ve sınırlayan farklı dinamikler olduğu bu noktada gözden kaçırılmamalıdır.

Nüfuz politikaları ile ABD'ye alternatif üretmeksizin bölgesel ilişkilerde yaratılan boşluklardan faydalanılarak, Çin nüfuzunu genişletmenin diğer amaç olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Bu amaç uzun vadede Çin'in küresel iş birliklerine hizmet ederken; orta vadede bölgesel etkiye sahip büyük ve orta güçlerle olan ilişkilerini derinleştirmesini sağlamaktadır. Orta Doğu'da, orta ve uzun vadede ekonomik ve bölgesel ilişkilerin gelişmesi adına iş birlikleri ve diplomasi şart olarak görülmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Ahmed, A. (2022). China's economic relations with Saudi Arabia. *Universe International Journal of Interdisciplinary Research*, 1(2), 320-323.

Al-Tamimi, N. (2022). Saudi Arabia's once marginal relationship with China has grown into a comprehensive strategic partnership. In J. Gunter and H. Legarda (Eds.), *Beyond blocs: Global views on China and US-China relations* (pp. 73-82). Berlin: Mercator Institute for China Studies.

Asia Pacific Energy Research Centre. (2007). *A quest for energy security in the 21st century: Resources and constraints* (pp. 1-100).

Aydın, F. (2022). *Türkiye ve Çin'in dış politika yaklaşımında Kazakistan: Neoklasik realist bir karşılaştırma (2010-2020)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Millî Savunma Üniversitesi, İstanbul.

Aydın, F. (2023, Ekim). Suudi Arabistan-Çin enerji işbirlikleri, Kuşak Yol Projesi ve Vizyon 2030. VIII. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu: *Beklentiler ve Belirsizlikler Sarmalında Orta Doğu* konferansında sunulan bildiri, İstanbul, 81-86.

Bartlett, D. (2023). *China and Saudi Arabia: A partnership under pressure*. Erişim tarihi: 25.12.2023, <https://thediplomat.com/2023/11/china-and-saudi-arabia-a-partnership-under-pressure/>

Blanchard, C. M., Barrios, R., Brown, P., Campbell, C., Ratner, M. and Sutherland, M. D. (2023). *Middle East and North Africa-China relations*. Erişim tarihi: 25.05.2024, <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R47482.pdf>

BP Energy Outlook. (2023). *BP Energy Outlook 2023*. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2023.pdf>

Cox, E. (2014). Assessing the future security of the UK electricity system in a low-carbon context. *BIEE 14th Academic Conference*, Oxford, 1-21.

Embassy of The People's Republic of China in the Kingdom of Saudi Arabia. (中沙关系). Erişim tarihi: 15.04.2024, <http://sa.china-embassy.gov.cn/chn/zsgx/jmhz/>.

Energy Institute. (2023). *Statistical review of world energy, 72nd edition*. Erişim tarihi: 02.02.2024, https://www.energyinst.org/_data/assets/pdf_file/0004/1055542/EI_Stat_Review_PDF_single_3.pdf.

Feng, R. (2024). China's energy security and geopolitical imperatives: Implications for formulating national climate policy. *Next Energy*, 2(100034), 1-16.

Figueroa, W. (2022). Xi Jinping's trip to Riyadh is about more than Saudi-US relations. Erişim tarihi: 02.02.2024, <https://thediplomat.com/2022/12/xi-jinpings-trip-to-riyadh-is-about-more-than-saudi-us-relations/>.

Fukuyama, F. (2018). *Siyasi düzen ve siyasi çürüme* (M. M. Özeren, Çev.). İstanbul: Profil Kitap Yayıncılık.

Ghafar, A. A. (2024). Sino-GCC relations: Past, present, and future trajectories. Erişim tarihi: 25.06.2024, <https://mecouncil.org/publication/china-gcc-relations-past-present-and-future-trajectories-2/>.

Gitelman, L., Magaril, E., Kozhevnikov, M. (2023). Energy security: New threats and solutions. *Energies*, 16(2869), 1-25.

Habibi, N. (2020). China-Middle East economic relations and the Belt and Road Initiative. *Crown Center for Middle East Studies*, Brandeis University, 2020(131), 1-17.

Houlden, G., and Zaamout, M. N. (2019). *A new great power engages with the Middle East: China's Middle East balancing approach*. Canada:

University of Alberta, China Institute Press.

Independent Türkçe. (2024). Körfez ülkeleri ve Çin ticari yakınlaşmayı artırıyor. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.indyturk.com/node/700481/d%C3%BCnya/k%C3%B6rfez-%C3%BClkeleri-ve-%C3%A7in-ticari-yak%C4%B1nla%C5%9Fmay%C4%B1-art%C4%B1r%C4%B1yor>.

International Energy Agency. (2023a). *World energy investment*. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/8834d3af-af60-4df0-9643-72e2684f7221/WorldEnergyInvestment2023.pdf>.

International Energy Agency. (2023b). *World energy outlook*. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/86ede39e-4436-42d7-ba2a-edf61467e070/WorldEnergyOutlook2023.pdf>.

Issawi, C. (1978). The 1973 oil crisis and after. Symposium: OPEC and its economic consequences. *Journal of Post Keynesian Economics*, 1(2), 3-26.

Jin, W. (2022). Xi's visit marks new era for China-Arab relations. Erişim tarihi: 01.03.2024, <https://thediplomat.com/2022/12/xis-visit-marks-new-era-for-china-arab-relations/>.

Jones, O. and Dodds, P. E. (2017). Definitions of energy security. In N. Al-Mufachi and R. Steinberger-Wilckens (Eds.), *The role of hydrogen and fuel cells in delivering energy security for the UK* (pp. 21-34). H2FC SUPERGEN.

Khazen, İ. and Koşak, Ç. (2022). Çin, Körfez bölgesiyle “enerjide yeni ve artan işbirliği modeli” için çalışacak. Erişim tarihi: 16.04.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cin-korfez-bolgesiyle-enerjide-yeni-ve-artan-isbirligi-modeli-icin-calisacak/2758754#!>.

Kuo, M. A. (2023). Europe and Germany in China-US rivalry. Erişim tarihi: 16.04.2024, <https://thediplomat.com/2023/05/europe-and-germany-in-china-us-rivalry/>.

Lelyveld, M. (2021). China's energy risk rises despite oil output growth. Erişim tarihi: 16.04.2024, https://www.rfa.org/english/commentaries/energy_watch/oil-01152021104340.html.

Manhas, N. S. and Maniyar, J. (2023). China's pursuit of food and energy security in the Indian Ocean: consequences for India's development.

Institute for Security and Development Policy, 1-10.

Matsui, E. A. and Kryukova, E. V. (2021). Energy security is an important component of national security. *ICENT*, 110(01049), 1-6.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2002a). Memorandum of understanding on petroleum cooperation between the government of the People's Republic of China and the government of the Kingdom of Saudi Arabia. Erişim tarihi: 20.04.2024, https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2878_663746/2879_663748/200206/t20020605_534596.html.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2016b). Xi Jinping holds talks with King Salman bin Abdulaziz Al Saud of Saudi Arabia: two heads of state jointly announce establishment of China-Saudi Arabia comprehensive strategic partnership. Erişim tarihi: 12.02.2024, https://www.fmprc.gov.cn/eng/topics_665678/2016zt/xjpdstajylxgsfw/201601/t20160121_704459.html

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2022c). Carrying forward our millennia-old friendship and jointly creating a better future. Erişim tarihi: 10.05.2024, https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2878_663746/2880_663750/202212/t20221208_10986965.html

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2023d). Joint trilateral statement by the People's Republic of China, the Kingdom of Saudi Arabia, and the Islamic Republic of Iran. Erişim tarihi: 10.05.2024, https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2878_663746/2879_663748/202303/t20230311_11039241.html

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2023e). Xi Jinping attends the extraordinary joint meeting of BRICS leaders and leaders of invited BRICS members on the situation in the Middle East with particular reference to Gaza. Erişim tarihi: 10.05.2024, https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2878_663746/2880_663750/202312/t20231222_11209832.html

OPEC: brief history. Erişim tarihi: 10.05.2024, https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm

Pillai, K. and Savio, N. T. (2024). The latest BRICS' expansion but probably not the last. Erişim tarihi: 25.04.2024, <https://www.iar-gwu.org/blog/iar-web/the-latest-brics>

Qinhua, X. (2007). China's energy diplomacy and its implications for global energy security. *Friedrich-Ebert-Stiftung Department for Development Policy-Dialogue on Globalization*, 13(1), 1-8

Ren, M. (2014). Interpreting China's (Non-) intervention policy to the Syrian crisis. *Ritsumeikan International Studies*, 27(1), 259-282

SABIC. (2024). SABIC and Fujian energy petrochemical celebrate the start of construction for the SABIC Fujian petrochemical complex. Erişim tarihi: 05.05.2024, <https://www.sabic.com/en/news/42805-sabic-and-fujian-energy-petrochemical-celebrate-the-start-of-construction>

Sambidge, A. (2022). 200 billion reasons why the Gulf is China's hottest trading partner. Erişim tarihi: 05.05.2024, <https://www.agbi.com/articles/200-billion-reasons-why-the-gulf-is-chinas-hottest-trading-partner/>

Schumacher, D. (1985). The 1973 oil crisis and its aftermath. In D. Schumacher, I. Berkovitch, R. Hesketh, and J. Stammers (Eds.), *Energy: Crisis or opportunity?* (pp. 21-41). London: Palgrave

Smil, V. (2004). War and energy. *Encyclopedia of Energy*, 6(1), 363-371

The Federal Reserve Bank of Chicago. (1994). *Chicago Fed letter*, 86(1), 1-3

The Shanghai Cooperation Organization. (2021). SCO secretariat gives a reception dedicated to the outcome of the SCO summit in Dushanbe and the start of Uzbekistan's SCO chairmanship. Erişim tarihi: 18.04.2024, <https://eng.sectsco.org/20211101/799136.html>

U.S.–China Economic and Security Review Commission. (2022). Section 3: China's energy plans and practices (pp. 234-290)

U.S. Energy Information Administration. (2023a). Country analysis brief: China (pp. 1-17)

U.S. Energy Information Administration. (2023b). Country analysis brief: Saudi Arabia (pp. 1-13)

Yasref Overview. Erişim tarihi: 18.04.2024, <https://www.yasref.com/>

[en-us/Pages/About.aspx](#)

Yatsuzuka, M. (2023). Current status of China-Middle East relations: What Xi Jinping's visit to Saudi Arabia means. Erişim tarihi: 18.04.2024, <https://www.jiia.or.jp/en/column/2023/01/middle-east-africa-fy2022-03.html>

Westervelt, A. (2023). The China-Saudi Arabia-US energy security triangle. Erişim tarihi: 18.04.2024, <https://www.iglobenews.org/the-china-saudi-arabia-us-energy-security-triangle/>